

Llegir a l'era digital

TONI MATAS

Introducció

He preparat aquest text per als qui vau assistir a la conferència de *Llegir a l'era digital* del cicle *El gust per la Lectura*. És un resum de les idees principals. Hi trobareu també els "deures" que em vau demanar per posar-vos al dia.

Us permetrà, d'un cop d'ull, recordar els temes tractats. I us servirà per tenir a mà els exercicis pràctics i els programes i les adreces web suggerides.

Al final de la conferència us vaig fer quatre preguntes:

- Heu llegit un llibre digital?
- Us heu subscrit a un RSS?
- Heu fet servir un programa lector?
- Heu fet una cerca avançada en el Google?

Ara que ha passat un temps, us poden servir d'autoavaluació. Si heu respost que sí a les quatre preguntes, ¡felicitats! Ja heu fet els deures i no cal que llegiu aquest text.

Si heu respost que no a alguna de les preguntes (recordeu que la quarta només era per donar-vos peixet), aquest resum us donarà una empenyeta per acabar-vos de posar al dia.

Primera part. Una mica d'història

El llibre digital: roda al món i torna al Born.

El llibre digital ja és major d'edat! Fa més de 18 anys que se'n parla.

A principis dels anys 90 se'l va batejar com a llibre *electrònic* i vivia dins dels CD-ROM. Ens els darrers anys ha arribat als lectors de tinta electrònica com el Kindle d'Amazon, als *smartphones* o telèfons intel·ligents com l'iPhone i als *tablets* o tauletes gràfiques com la iPad.

El canvi dels darrers tres anys ho ha revolucionat tot. Els lectors de tinta electrònica, les tauletes gràfiques i els telèfons intel·ligents inicien una nova informàtica: la "informàtica de sofà". Hom pot fer servir aquests dispositius a la falda, assegut en un sofà. Això no es podia fer fins ara amb els PC, ni que fossin portàtils.

I què és el que la gent fa amb aquesta nova informàtica de sofà? Doncs dues coses: jugar i llegir. Diuen que més d'un 4% de la població dels Estats Units ha llegit un

llibre en un iPhone. I Amazon, la gran llibreria d'Internet, ja ven més versions digitals dels seus llibres que no pas llibres de paper.

Ha començat una nova era!

Al nostre país tardarà una mica més d'arribar, senyal que a l'estranger s'equivoquen!

El llibre continua essent el mateix de sempre.

A principis dels 90 el llibre electrònic aspirava a ser llibre multimèdia. Semblava que per sobreviure se li havien d'afegir recursos multimèdia com els vídeos, les animacions i els sons.

En els anys 2000 semblava que un llibre electrònic o digital, necessitava enllaços a webs d'Internet per ser un llibre com cal.

I en la nostra dècada (a part de repetir-se en els telèfons intel·ligents i les tauletes gràfiques les temptacions anteriors), s'afirma que el llibre digital s'ha d'assemblar molt al de paper.

- Si hi hem d'afegir multimèdies, ja tenim les pel·lícules.
- Si hi hem d'afegir interacció, ja tenim els videojocs.
- Si hi hem d'afegir enllaços, ja tenim els blocs i moltes altres coses.

Tenim llibres de paper i llibres de vidre o de pantalla

¿Podem dir que tenim llibres de paper i llibres de vidre? Potser sí.

En qualsevol cas tot són llibres i l'experiència lectora és molt semblant.

Els lectors, havent superat el "trauma" de llegir els primers llibres digitals, s'adonen que l'experiència de llegir "en vidre" és la mateixa que la de llegir "en paper". I que aquest objecte tan "sacralitzat" que és el llibre en paper, no és l'única forma que el llibre pot tenir. El que valorem no és el llibre en paper, sinó el Llibre.

Cada cop es llegeix de més formes diferents.

Cal no confondre el llibre amb la lectura.

En la nostra societat de la informació cada cop es llegeix més, però no només es llegeixen llibres, ni que siguin digitals, també es llegeixen webs, blocs, programes informàtics, correus electrònics i documents de tota mena.

La lectura viu un moment esplendorós, però les formes de lectura són molt diverses i tenen exigències d'aprenentatge específiques.

Pràctiques

L'element clau per poder fer aquestes pràctiques:

- Localitzeu una amiga o un amic que tingui una iPad (perquè darrere d'una iPad sempre hi ha un iPhone). Aquesta persona, a més, us donarà un cop de mà per fer els exercicis que us proposo i per començar amb seguretat.
- També podeu iniciar-vos amb els dispositius que tenen el sistema operatiu Android; però si voleu fer-ho senzill, us recomano que comenceu amb els aparells d'Apple.

Exercicis

Llegiu un conte digital en un dispositiu gran (tauleta gràfica) i en un de petit (iPhone, iPod o un altre telèfon intel·ligent).

- Si entreu a l'App Store o a l'Android Market, que són les botigues de programes d'Apple i Google podeu descarregar l'aplicació gratuïta: *Els contes dels Nens* o *La Bíblia dels Nens*.
- Aquestes aplicacions ofereixen contes gratuïts. Llegiu el mateix conte en la iPad i en l'iPhone.

Temps estimat: 1 hora.

El temps de trobar l'amic o amiga amb els aparells no hi està inclòs.

Segona part. El llibre en l'era digital

En els dispositius mòbils s'ha mantingut la "forma de ser" dels llibres

Segons el Diccionari de l'IEC, un llibre és:

Un conjunt de fulls escrits posats en l'ordre en què han d'ésser llegits, especialment reproducció impresa d'una obra en fulls de paper reunits per plecs formant un tot.

Si prescindim dels aspectes materials d'aquesta definició, que atenyen el llibre com a objecte físic: fulls, paper, impressió, plecs, etc, podríem retallar la definició i deixar-la així:

Un llibre és un conjunt de pàgines posades en l'ordre en què han de ser llegides i que formen un tot.

Si analitzem les diferents variants de llibres digitals, veurem que aquesta definició s'ajusta a les seves característiques comunes: pàgines, ordre i conjunt.

Fins i tot en alguns casos, el disseny gràfic del llibre digital ha tractat d'imitar els aspectes materials del llibre objecte: textura i pas de les pàgines, plecs, relligat, cobertes, etc.

Per tant podem dir que el llibre digital ha volgut assemblar-se al llibre en paper:

- Pàgines
- Ordre
- Sumari
- Índex
- Punts de llibre
- Sistemes de subratllat
- Remissions

I que ha afegit algunes característiques noves:

- La cerca en tot el text
- Els populars subratllats
- I els enllaços a llocs d'Internet

Hi ha alguns tipus de llibre que es transformen.

Hi ha tipus de llibres, però, que no s'assemblen a les seves versions en paper; s'han transformat per adaptar-se més bé a allò que el lector els demana.

Els diccionaris i les enciclopèdies

Si reviseu la nova definició de llibre que hem donat abans, veureu que no serveix per als diccionaris ni per a les enciclopèdies digitals: no tenen pàgines i no existeix un ordre de lectura.

¿Pot ser que els diccionaris i les enciclopèdies es veiessin constrets a adoptar la forma del llibre de paper esperant a trobar una forma millor d'oferir-se als seus lectors/usuaris?

Avui les enciclopèdies han deixat d'imprimir-se en paper i els diccionaris segueixen un camí similar. S'hi accedeix des dels llibres digitals, des dels navegadors d'Internet, des de les xarxes socials i de moltes altres formes.

Podríem dir que mai s'havien fet servir tant els diccionaris i les enciclopèdies com ara. ¿Potser és que aquesta nova forma de consultar-los ens espolsa la mandra i ens ajuda a entendre la necessitat que en tenim?

Els llibres de text digitals

Per al registre històric, deixo aquí el text que vaig llegir en les onze sessions de la conferència. Cal tenir present que aquesta conferència es va escriure a les acaballes de l'època del tripartit.

L'antic Departament d'Educació ha introduït els llibres de text digitals...

- Sense una reflexió prèvia: de forma precipitada i improvisada.
- Sense consultar els agents implicats:
  - El professorat
  - Les editorials
  - Els tècnics "històrics" del Departament.
- Sense donar la formació necessària als mestres.
- Sense fer proves amb els estudiants.
- Per pur electoralisme de llibre de text gratuït
- Els llibres de text digitals són un calc dels llibres en paper:
  - En el millor dels casos amb algunes activitats interactives afegides.
  - Sistemes de correcció i avaluació.
  - Diccionaris

- Funcions de comunitat
- Entre d'altres funcions d'implementació encara immadura.

Ara cal un procés de reflexió.

- Cal tornar a pensar si el nou model passa a eliminar el llibre de paper.
- I si la informàtica ha de ser substituït o complement.

Sembla que amb el nou govern ha començat el procés de reflexió.

Cal insistir, però, que aquest procés de reflexió ha de ser col·lectiu: han de participar-hi tots els agents implicats. En un moment d'auge de les xarxes socials, aquesta política que s'imposa de dalt a baix, sigui del color polític que sigui, no és admissible.

Pràctiques

Entenc que ja deveu haver trobat l'amic o l'amiga que us deixi l'aparell, així que anem per feina!

- Llegiu una novel·la o un llibre de coneixements en un dispositiu gran i en un petit
  - Podeu fer-ho amb l'aplicació iBook o bé Stanza (gratuïtes). N'hi ha moltes d'altres, feu servir la que vulgueu.
  - Descarregueu de l'iBookstore: *Tres homes dins d'una barca, sense comptar-hi el gos* (gratuït). Cerqueu per "català".
  - O bé de Stanza: *Tres homes dins d'una barca* (gratuït) al projecte Gutenberg.
  - Llegiu el llibre i proveu les diferents opcions: sumari, subratllats, cerca...
- Proveu un diccionari:
  - <http://www.diccionari.cat>
- Proveu dues enciclopèdies:
  - <http://www.encyclopedia.cat>
  - <http://www.wikipedia.org>
- Reviseu críticament un llibre de text digital i penseu com el faríeu vosaltres.

Temps estimat: 4 hores.

TERCERA PART: La lectura en l'era digital

Els treballadors de la informació

Molts dels vostres alumnes seran treballadors de la informació o del coneixement.

- Els treballadors de la informació fan servir els recursos als quals poden accedir en línia. I ho fan des de moltes pantalles diferents (PC, portàtils, tauletes gràfiques, tel...).

- La biblioteca com a lloc físic, com a magatzem o com a museu, no forma part de les coordenades dels treballadors de la informació.
- El treballador s'ha de formar a ell mateix com a "autobibliotecari". Això és difícil i requereix temps i dedicació.

Ser un treballador de la informació en l'època que ens ha tocat viure vol dir estar sotmès a un procés constant de canvi en les tecnologies i en les formes de treballar.

Els nois i noies d'avui han d'aprendre a conviure amb el canvi. Això vol dir ser capaços de mantenir un procés d'aprenentatge i d'adaptació permanent.

És per això que la vostra tasca formativa és la llavor fonamental que necessiten els futurs treballadors de la informació.

L'escola, avui, ha d'ajudar els futurs treballadors de la informació a aprendre a llegir en el món digital, que és un món canviant.

Hi ha altres formes de lectura...

Els treballadors del coneixement es passen el dia llegint, però no tot el que llegeixen són novel·les, ni llibres de coneixements, ni diccionaris, ni enciclopèdies.

Sigui el que sigui el que llegeixin els treballadors del coneixement ho han de comprendre, els hi va la feina!

Hi ha altres tipus de lectura, que també són lectura i que necessiten també un aprenentatge:

- La lectura per informar-se
- La lectura per formar-se
- La lectura per prendre decisions
- La lectura per crear o dissenyar
- I d'altres...

A la conferència vam posar com a exemples d'altres lectures:

- Llegir webs
- Llegir blocs
- Llegir software (programes informàtics)

Us recordaré quatre idees de cada tipus de lectura perquè m'ho heu demanat, però recordeu que això només són exemples d'estratègies lectores.

Perquè no n'hi ha prou a ensenyar als nois i noies els tipus de lectura d'avui, sinó que cal ensenyar-los a elaborar estratègies lectores que s'adaptin a les necessitats d'informació concretes de cada moment.

Tres idees sobre com llegir un web

Primer cal preguntar-se...

- Per què vull llegir aquest web?
- Quina importància té per a mi?

Aquestes dues preguntes són el punt de partida en l'elaboració de qualsevol estratègia lectora.

Cal entendre abans que llegir... Feu una exploració inicial del web:

- Mireu d'entendre a grans trets de què va.
- Estudieu el Mapa del lloc web i el peu (*footer*).

En qualsevol tipus de lectura (amb l'excepció de la literatura), saber d'entrada què llegirem ens ajuda a situar el que llegirem en les *capsetes* adequades i facilita la comprensió i el record.

I a l'hora de llegir...

- Feu servir el programa lector (Instapaper)
  - El programa lector neteja el web de tots els elements innecessaris (publicitat, controls, etc) i us presenta només el text i les imatges d'allò que voleu llegir.
  - El programa lector us permet llegir sempre amb el tipus de lletra, el cos i els marges que trieu.
- I no seguiu els enllaços fora de quan és estrictament necessari.

Es tracta, doncs, que quan llegim ens centrem en la lectura i no ens distraiguem amb els estímuls que els webs ens poden oferir.

Tres idees sobre com seguir i llegir blocs

Els blocs són webs que publiquen periòdicament notícies (també es diuen *posts* o *feeds*, apunts).

Els RSS (aquell gomet carbassa, recordeu?) serveixen per subscriure's a un blog. No patiu que no us faran pagar res!

Els lectors de RSS, notícies, *feeds* o *posts* són programes que guarden totes les adreces de tots els blocs als quals esteu subscrits i us mostren totes les novetats que s'hi han publicat des del darrer cop que els va consultar.

D'aquesta manera podeu seguir 3, 30 o 300 blocs sense que us calgui entrar cada cop a la seva web.

Els lectors de RSS es connecten amb els programes lectors per permetre que llegiu les seves notícies en el vostre format favorit i sense distraccions.

Tres idees sobre com llegir un programa informàtic

Els treballadors de la informació es passaran la vida aprenent a fer servir programes informàtics. Per aprendre un nou programa cal aprendre a llegir-lo.

Domineu el sistema operatiu. Cal entendre bé el sistema operatiu en què treballem per poder encaixar-hi l'aprenentatge d'un nou programa.

Els sistemes operatius antics, com el Windows, són inabastables per les seves dimensions. Però els nous sistemes dels telèfons intel·ligents i les tauletes gràfiques com l'iOS (el sistema operatiu de l'iPhone i de la iPad) són sistemes senzills que es poden estudiar i comprendre en la seva totalitat.

Estudieu els manuals dels sistemes operatius i experimenteu-ne les funcions.

Exploreu la interfície i les funcions del programa. Exploreu el que veieu en el programa abans de començar a fer-lo servir.

- Quins elements té en comú amb d'altres programes que ja coneixeu?
- Quins elements són diferents?

Estudieu-ne tots els detalls, tots els racons. No us parlo de l'inacabable món de l'Office de Windows, sinó de les aplicacions de les plataformes mòbils, que tenen només les funcions que l'usuari necessita.

Proveu totes les funcions del programa, encara que d'entrada no les feu servir. Feu aquestes proves sense fer una feina concreta, feu-ho com si juguéssiu, és la millor manera d'aprendre.

I per damunt de tot: estudieu i experimenteu les ajudes! No proveu aquestes coses amb els programes de Windows, no voldria que algú prengués mal.

Pràctiques

- Feu l'exercici de llegir i entendre un web seguint la metodologia explicada:

<http://www.quellegeixes.cat>

<http://www.vilaweb.cat>

- Llegiu un bloc:

<http://www.beat.cat>

- Doneu-vos d'alta a un lector de *feeds*

- En un ordinador:

<http://www.google.es/reader/> (gratuït)

- O bé descarregueu una aplicació d'iPhone o iPad:

- Gratuïtes: Flipboard, FeedReader RSS Reader

- De pagament: Newsrack

- Subscriviu-vos a algun RSS (Quellegeixes, Vilaweb, Beat...)

- Doneu-vos d'alta a un programa lector:

- Instapaper (gratuït) a l'ordinador, a l'iPhone o a la iPad

<http://www.instapaper.com>

- Experimenteu-ne la lectura i envieu-hi articles des del web o des del lector de *feeds*.

- Llegiu un programa informàtic: qualsevol dels anteriors per a iPhone o iPad.

Quarta part. Gestió de la informació

Abans hem parlat d'altres tipus de lectura que necessiten també un aprenentatge: llegir per informar-se, per formar-se, per prendre decisions, per crear o per dissenyar. Amb aquestes formes de lectura no n'hi ha prou amb comprendre, cal tenir recursos per gestionar la informació.

Més enllà de la lectura de pur entreteniment, de poc serveix llegir si no podem localitzar, processar, ordenar i consultar la informació llegida.

Com localitzar la informació

Us suggereixo una ordre de recerca de recursos digitals. Fixeu-vos que el Google és el darrer recurs!

1. Enciclopèdies

- És el millor lloc per començar una recerca.
- Les entrades de les enciclopèdies en línia contenen també una tria selecta d'enllaços a Internet.

2. Bases de dades especialitzades

- Consulteu les persones responsables de la biblioteca amb qui treballeu, fa molts anys que s'han posat al dia pel que fa als recursos digitals.
- Us poden recomanar bases de dades especialitzades amb informació de gran qualitat.

3. Llibres!

- Els llibres continuen essent el millor recurs per aprofundir en qualsevol matèria.
- A més, les llibreries digitals us permeten fer una recerca molt acurada del llibre que necessiteu.
  - Les ressenyes dels lectors us ajudaran a afinar la tria.
  - I moltes llibreries digitals deixen descarregar un percentatge del llibre gratuïtament per acabar de prendre la decisió.

4. Blocs

- Els blocs tenen molta informació especialitzada.
- La seva informació acostuma a estar actualitzada.
- La millor forma de seguir-los és subscriure's als seus RSS.

5. Xarxes socials

- En els fòrums podeu trobar també molta informació, encara que no tant fiable com els recursos anteriors.
- El Twitter és un bon recurs per trobar blocs temàtics interessants.
- Tanmateix, tingueu present que com més social és un xarxa, menys fiable pot ser la seva informació.

6. Cercar webs amb el Google

- I, si no queda altra alternativa, sempre podeu anar a raure a la cerca de les webs amb el Google.
- Fixeu-vos que és el darrer recurs. Si amb les fonts d'informació anteriors no heu trobat el que necessiteu i heu de recórrer al "maremàgnum" de les webs, us compadeixo!

Com organitzar la informació

Establiu una estratègia per organitzar la vostra informació. Existeixen diversos sistemes d'organització de la informació. Enlloc d'estendre'ns a explicar-los em sembla que és millor que penseu un sistema que s'adapti a les vostres necessitats.

Organitzeu un sistema d'arxiu per ordenar la informació. Només tres idees a tenir en compte:

- El programa lector (Instapaper o similar)
  - Us pot servir també com a sistema d'arxiu de la vostra informació.
  - Permet organitzar i fer cerques sobre la informació arxivada.
- Els Favorits
  - Cal establir un sistema organitzat d'arxiu dels webs que us poden fer servei en el futur.
  - Periòdicament és bo de revisar-los, reordenar-los i esporgar-los.
- Els programes d'arxiu
  - N'hi ha molts, heu de trobar el que s'adapti a les vostres necessitats.

Com consultar la informació

L'objectiu és disposar de la màxima accessibilitat a la informació, que estigui disponible en qualsevol lloc, en qualsevol moment i des de qualsevol dispositiu fix o mòbil.

La informació en el núvol

El núvol és un nom que designa el conjunt de servidors d'Internet amb què treballem. Si feu servir els Google Docs, vol dir que teniu els vostres documents en un núvol.

Tenir la informació en el núvol ens dóna independència d'un ordinador i d'un sistema operatiu concret. Fins i tot ens pot independitzar del programa que fem servir i d'un format de document.

Tot això ens allibera dels lligams amb un sistema en particular i ens fa més propietaris de la nostra informació. Ens garanteix, a més, que aquesta informació podrà continuar essent accessible al llarg dels anys.

Sempre canviant d'aparell i de lloc

Els treballadors de la informació es troben avui havent de canviar d'aparell, de lloc de treball, de programes, de formats i de formes d'accés. L'objectiu és que la seva informació sobrevisqui a tots aquests canvis.

Pràctiques

- Cerqueu informació en les enciclopèdies digitals:
  - <http://www.wikipedia.org>
  - <http://www.encyclopedia.cat>
- Remeneu una biblioteca digital
  - El projecte Gutenberg (gratuït): <http://www.gutenberg.org>

- Remeneu una llibreria digital:
  - <http://www.edi.cat>
  - <http://www.leqtor.com>
  - <http://www.amazon.com>
- Feu una cerca al Twitter (gratuït):
  - <http://www.twitter.com> (no cal que us doneu d'alta).
- Experimenteu amb cerques per lloc web, per tipus de document, per llengua, de blocs, dels més recents i per imatges.
- Penseu el vostre sistema d'organització de documents (podeu analitzar el sistema d'organització dels vostres Preferits en el navegador d'Internet).
- Experimenteu amb els documents en el núvol de l'Instapaper.
  - Fedes d'un ordinador, un iPhone i una iPad. Llegiu el mateix document des de cada suport.

Temps estimat: un parell de tardes.

Consells finals

Els professors, avui, heu d'ajudar els futurs treballadors de la informació a treballar amb els recursos digitals d'un món que canvia contínuament. Cal ensenyar als nois i noies a elaborar estratègies lectores que s'adaptin a les necessitats d'informació concretes de cada moment. Però, per poder ensenyar-ho, ho heu d'haver après vosaltres abans. I això vol dir estudi i experiència d'ús quotidià.

Tingueu present que, per moltes reformes educatives que hi hagi, la veritable reforma és interior. Més enllà de la formació que ens doni el centre o el departament la formació ben entesa comença per un mateix. Cadascun de nosaltres és responsable de la seva formació. Sigueu exigents amb vosaltres mateixos i demaneu als vostres alumnes que ho siguin també. És la clau de volta en la formació dels professionals de la societat de la informació.